

NIC. BLÆDEL

FORBRYDELSE

OG

DUMHED

BIND I

SPEKTRUM

„Forbrydelse og Dumhed“. Copyright by Inger
Blædel. Bogen er sat med Linotype Times og
trykt i Philip's Bogtryk, København, 1963.

INDHOLD

BIND I

Erik Seidenfaden: Nic. Blædel	7
KAP. I Hitler	25
KAP. II Mussolini	63
KAP. III Den blonde barbar	78
KAP. IV To legender	98
KAP. V Udenrigspolitik i <i>Min Kamp</i>	120
KAP. VI Uden maske	129
KAP. VII Det evige Tyskland	150
KAP. VIII Mordet i Wien	186
KAP. IX Tyskland ruster	208
KAP. X Fransk-engelsk rytme	227
KAP. XI Det store spil	248
KAP. XII Første traktatbrud	267
KAP. XIII Abessinien	291
KAP. XIV 7. marts 1936	309
KAP. XV Virkningerne	331
Noter bind I	351

BIND II

KAP. XVI Spanien	371
KAP. XVII Baldwin	396
KAP. XVIII Chamberlain og beroligelses- politiken	420

KAP. XIX	Ved årsskiftet 1938	445
KAP. XX	Danzig	459
KAP. XXI	Præludium	467
KAP. XXII	Østrigs erobring	491
KAP. XXIII	Det fraværende Europa	506
KAP. XXIV	Russisk politik	523
KAP. XXV	Det czechoslovakiske spørgsmål .	537
KAP. XXVI	München	552
KAP. XXVII	Efter München	585
KAP. XXVIII	Czechoslovakiet udslettes	611
KAP. XXIX	Det polske spørgsmål	631
KAP. XXX	Englands nye politik	645
Noter bind II		651
Navneregister		663

FORORD

NIC. BLÆDEL

Der var i Danmark en langsommere rytme i undertrykkelsen end i de andre europæiske lande, som i de samme år blev ofre for den tyske nationalsocialismes forsøg på at underkaste sig verden. I besættelsens allerførste tid afholdt de fremmede sig tilmed – og mod al sædvane – fra væsentlige overgreb mod enkeltpersoner. Selv sådanne danske, som i de forudgående år havde taget skarpt og offentligt til orde mod hitlerismens lære og metoder, led ingen legemlig overlast. Det kunne virkelig se ud til, at okkupanterne her ville gøre et ærligt forsøg på at underkue gennem den magtudøvelsens teknik, som *Machiavelli* havde anbefalet for særlige tilfælde. „En by, der er vant til frihed, skrev han i *Fyrsten*, får man lettere has på gennem dens egne borgere end på en hvilken som helst anden måde, hvis man da ikke vil tilintetgøre den.“ Og tyskerne fulgte længe dette princip i Danmark. De gav det en vid fortolkning, der ikke blot omfattede økonomiske og administrative anliggender, men også i stort omfang opinionsdannelsen og dens vigtigste folkelige organ, pressen.

Nic. Blædels skæbne blev på denne baggrund både et særtilfælde og et symbol. Den blev undtagelsen; men samtidig bekræftelsen på, hvad man vidste nazismen dybest indebar, uanset hvor moderat udslag den på en given tid og under givne forhold måtte få. Allerede den 9. april 1940 blev det forbudt Blædel at skrive. Det skete i de samme timer som de militære og sikkerhedsmæssige aktioner, ja indgik ligefrem i de i forvejen planlagte foranstaltninger for overfaldet på Danmark. Dette foregreb med det samme ethvert forsøg på tågespredning omkring tyskernes holdning til det frie ord, og det gav befolkningen anledning til den første påskønnelse af personlighedens indsats. Den mand, fjenden anerkendte ved at afvæbne ham, måtte være den rette mand. Måske blev det for Blædel selv en lettelse på

forhånd at fritages for de overvejelser, som mange fremtrædende danske i den kommende tid måtte gøre sig. Der blev for ham ingen anledning til personlig konflikt mellem indre holdning og ydre fremtræden. Men denne relative lettelse og den anerkendelse, der måtte ligge i det tyske påbud, kunne dog ikke berøre sagens personlige tragik.

Disse år har givet os alle en grovere målestok for menneskelig ulykke, og det kan være svært at fæstne sig ved en enkelt udramatisk skæbne. Og dog er der i denne de mest gribende elementer.

Her var en skribent og en personlighed, som stærkere end nogen gik op i sin samtids store og omvæltende begivenheder. Han var i den grad optaget af dem, at holdningen til dem bestemte hans væsen. Han var forud for de fleste klar over det altafgørende, der stod på spil, og han havde kun én brændende lidenskab: at indprente i hver enkelts bevidsthed, at disse hændelser ikke blot var scener på en fremmed skueplads, men forspillet til et dystert drama, som ville berøre hver og en. Han udfyldte denne sin advarende opgave med en klarhed i formen og en viden om kendsgerningerne, der gjorde ham til landets førende udenrigspolitiske skribent og som i et større land ville have givet ham international rang som storpolitisk fortolker. På sine evners højde og da begivenhederne også inddrog hans eget folk, og hans vejledende indsats skulle have nået sin største udfoldelse, blev han ved fremmed magtbud sat udenfor. Det blev vel muligt for ham fortsat at følge udviklingen, og han gjorde det med samme intense optagethed som før, men udadtil var han påtvunget en passivitet, som blev stadig vanskeligere at bære. Ventetidens år var lange og svære – især de første, hvor afslutningen ofte syntes at fortone sig i det fjerne. Da endelig meldingerne udefra blev opmuntrende og lyse, ramte sygdommen ham, og den 1. december 1943 døde han. Han skulle ikke komme til at opleve den dag, som ingen havde gjort sig mere fortjent til end han, og efter hvilken en betydningsfuld plads igen ville være ham given.

*

En nærliggende sammenligning kan her være naturlig. Den sætter hans ydre skæbne i relief.

Blandt de publicister, der i Norden tidligst blev klare over det nazistiske Tysklands indhold og mål og stærkest advarede deres folk, var *Torgny Segerstedt* i Sverige den mest fremragende; i Danmark var Nic. Blædel det betydeligste navn. Der var imellem disse to mænd en række ligheder både i udviklingslinje, i temperament og i de vilkår, under hvilke de i forskellige år kom til at øve deres væsentlige indsats. De begyndte begge som kritiske, tvivlende teologer og gik herfra over i det politiske liv gennem pressen, og de medførte her en idealistisk inspiration, som gav deres behandling af den internationale politik dybere perspektiver. De havde tilfælles en vis lyrisk-politisk bestemt livsfølelse, hos Segerstedt gennemtrængt af humor, hos Blædel udvidet med en stærkt dramatisk sans. For begge stod konsekvenserne af den nazistiske magtovertagelse i Tyskland klart fra den første dag, og de påviste dens indhold og bekæmpede dens smitte med en lidenskab, der havde karakter af besættelse – udelukkende alt andet for dette det eneste fornødne, i trods mod den hjertets træghed, de så længe var omgivet af i deres egne lande, og i bevidst opposition til den *statsraison*, som også syntes at kræve neutralitet af sindelaget og negligerede de farer, der var forbundne hermed i en tid, hvor man stod ansigt til ansigt med kulturlivets farligste udfordrer i moderne tid. De lignede også hinanden deri, at det ikke fortrinsvis var en social holdning eller oprindelig en mod masserne vendt menneskekærlighed, der var bestemmende for deres indstilling. Og dog kom disse to publicister inden for hver sit sprogområde til at give de rene udtryk for det, der også skulle bevæge de folkelige masser under det store opgør. Dette er måske tilfældigt, men det kan også være, at de først og fremmest var bestemt af en aristokratisk humanisme, en respekt for menneskeværdet og dets muligheder, der i den givne historiske situation måtte give deres forkyndelse et videre vingefang. Den nazistiske udfordring var jo rettet på engang mod nationernes selvhævdelse, mod folkenes demokratiske bestræbelser og mod alle den menneskelige elites former for moralsk, intellektuel eller kunstnerisk udfoldelse. Den samlede imod sig livsopfattelser og politiske bevægelser, der normalt kunne stå i indbyrdes modsætningsforhold. Når det derfor gjaldt om at give *ordets* modoffensiv den mest virkningsfulde form, var det naturligt blandt de bedste sol-

dater at finde repræsentanter for en individualistisk menneskelighed.

Det er muligt der ikke heraf kan drages videre slutninger. Det har også kun været tanken at jævnføre Segerstedt og Blædel i forhold til en politisk tilstand og en epoke, hvor deres udgangspunkter både i ydre og indre forudsætninger var ensartede. Så meget mere forskellig blev deres skæbne.

I krigens sidste år stod Segerstedt ubestridt som det største publicistiske navn i Norden. Ved sin død kort før Tysklands endelige sammenbrud blev han æret som en af Sveriges store. Frihedskampens mænd fra Norge og Danmark valfartede siden til hans grav. Heller ikke han kom til at opleve den formelle bekræftelse på sejren over den tyske nazisme, men han oplevede sin egen sejr også i det svenske folk. Før han døde, var den såkaldte realpolitiske klogskabsrepræsentanter ophørt med at sige, at Segerstedt med sine klare ord mod nazismen var „en fare for sit land“. Tværtimod føltes det naturligt, smukt og rammende, når *Ivar Harrie*, den aften Segerstedt døde, sluttede den officielle svenske radios mindeord med at spørge ud over landet: hvor havde Sverige været uden ham?

Da Nic. Blædel midt under besættelsen døde, måtte nekrologerne indskrænke sig til de sparsomste biografiske kendsgerninger. Blot at antyde, hvori hans centrale indsats havde bestået, lå naturligvis uden for det muliges grænser. Desuden havde hans navn i halvfjerde år ikke været fremme i pressen, han havde på en måde været levende begravet i netop de år, i hvilke Segerstedt i Gøteborg havde skrevet de hundreder af artikler, som skulle bevare hans navn. Og for Blædels eftermæle blev det yderligere af betydning, at han var drevet bort fra den offentlige bevidsthed på et tidspunkt, da der endnu stod strid om hans virksomhed, og der var folk i Danmark, der også om ham sagde, at „han var en fare for sit land“. Da også de sidste var blevet de første i klarsyn, fik Blædel ikke part i omsvinget. Han fik ikke den anerkendelse, der altid i så urimeligt omfang samler sig om deltagerne i opløbets sidste spurt.

Men kan man for samfundets mere enkle og dagligdags borgere give en bredere margin og finde det naturligt, at de lærer langsomt og først af egne erfaringer, så gælder i åndens og politikens verden

en strengere målestok. Her tilkommer ærens krans alene pionererne, de forudseende som advarede mod farerne og i jorden nedlagde spirerne til den sande erkendelse.

Har man ikke blot gennemlevet besættelsens forskellige faser, men også forud for dette den hitlerske epokes første virkninger i Danmark, så kan man ikke konstatere disse ting uden bitterhed. For et senere slægtled vil meget være uforståeligt, og man vil som over næppe synlige nuancer glide hen over det, der dengang var det væsentlige i den kulturelle og politiske kamp. Det vil blegne mod det mere voldsomme og håndgribelige i de senere hændelser, men for den snævre kres af samtidige implicerede havde det et lige så stærkt virkelighedsindhold. For vurderingen af personlighedernes og de politiske kræfters indsats bliver årene før besættelsen måske de vigtigste.

Men problemerne meldte sig blot for en mindre kres og kan kun anskueliggøres, hvis man forsøger at antyde tilstanden, som den dengang forelå.

I de her behandlede forhold satte den 9. april 1940 ikke noget absolut skel. Der var mellem tiden før og tiden efter en afgørende forskel i grad, men ingen forskel i væsen. Årene op mod krigsudbruddet og besættelsen tegnede en stigende kurve af tyske pressioner, og de føltes først og stærkest af pressen og fortrinsvis af dens ansvarlige medarbejdere for behandlingen af de udenrigspolitiske begivenheder. Her begyndte i midten af trediverne den første prøve på modstandsvilje eller „tilpasning“.

Hvad Tyskland i disse opmarchens år tilstræbte i Danmark som i andre lande var at tilsløre sine hensigter, at dysse stater og folk i søvn, så de planlagte erobringer kunne gennemføres så meget desto hurtigere, at understøtte femtekolonnernes forberedende arbejde. Her til anvendtes propagandaens og konspirationens talrige metoder og trick. Over for dansk presse spillede man på neutraliteten, og man spillede med held.

Man krævede af et Danmark, der virkelig ville være neutralt, at det ikke blot var neutralt ved at afholde sig fra partiske *handlinger*, men også at udtalelser i aviser og fra talerstole undlod at tage parti, hvilket i den faktisk foreliggende situation betød, at man i domme over henholdsvis Tysklands og dets potentielle modstanderes politik

skulle behandle lovbyrderen på samme måde som rettens håndhæver, krigens ophavsmænd som ligeberettigede med fredens garantier, og at truslen mod vor egen livsform skulle betragtes med samme øjne som håbet for vor fremtid. Og da domme ikke længere var nødvendige for at gøre det klart, hvad hitlerismen indebar, men selve kendsgerningerne talte deres eget tydelige sprog, udstraktes kravene til også at omfatte fortællelse af de mest talende nazistiske handlinger. Det var ikke blot under besættelsen, at dansk presse var under censur. Den begyndte med indirekte midler flere år forinden.

Det ville være urimeligt at påstå, at dette tyske pres under de daværende magtforhold i Europa ikke stillede dansk statsmagt og regering i en vanskelig stilling. Hvor tydeligt det end måtte være, at den udvidede tyske fortolkning af neutralitetskravet havde andre hensigter, så nyttede det ikke meget at holde sig til folkerettens formelle regler. Under de givne forhold måtte det af staten accepteres, at neutralitet simpelt hen var, hvad den i forholdet til Danmark stærkeste stormagt fandt for godt at fortolke den som. Men der er *et* ansvar over for staten og et andet over for folket. Og for de politiske skribenter drejede det sig i disse år om, hvorvidt pressens hensyn til statens interesser var større end dens ansvar over for folkets frie oplysning.

Det var jo nemlig ikke sådan, at der – som det ofte blev anbefalet fra myndighedernes side – kunne trækkes en klar linje mellem ydre og indre politik. At man kunne sige: dette berører udenrigspolitikken, og her ser du bort fra sandheden, men i de indenrigspolitiske forhold kan du til gengæld frit bekæmpe nazismen. De to ting var uløseligt forbundne, eller rettere: den nazistiske bølges stigen dominerede alt andet, bedømmelsen af den var bestemmende for den politiske meningsdannelse uanset landegrænserne, sande oplysninger om den var forudsætningen for en rigtig bedømmelse, mens den tilbageholdenhed eller direkte fortællelse og forvanskning af forholdene, som „neutralitetskravet“ kom til at medføre, måtte befordre den nazistiske propagandas virkninger også i vort eget land, undergrave den demokratiske modstandsvilje og i bedste fald holde befolkningen hen i uvidenhed om den truende ydre fare.

Der er intet til hinder for, at en og anden af pressens mænd kan

have følt, at hans ansvar over for statens formentlige interesser måtte være det afgørende, og at han lod sandhedskravet og pligten over for folket vige for at indrullere det frie ord i den officielle tilpasningspolitikens tjeneste. Det er i et lille land muligt at forsvare en sådan holdning. Og bagefter vil vel de fleste også føre forsvaret efter denne linje. Desværre holder det i de færreste tilfælde stik. Bortset fra nazismens sympatisører, der falder uden for denne problemstilling, handlede disse skribenter af svaghed eller ukyndighed, af frygt eller indolence parret med en lidt komisk bærethed ved at blive gjort til „statsmænd“.

Men har ytringsfrihedens privilegium nogen sinde krævet at blive brugt, så var det i disse år, hvor alt af ånd var kaldet til at råbe skændselen ud over folkene, og hvor det var nødvendigt at gøre det. Det skete heldigvis også i Danmark, og Nic. Blædel var her den førende blandt de mænd, der havde de højeste tanker om pressens ansvar. Læser man i dag hans kommentarer, kan der i enkelte tilfælde findes en fejltagelse i en spådom på kortere sigt. Hans forudsigelse af et tysk nederlag i Saar-afstemningen i 1935 hører hertil, men set i lyset af senere viden om tyske metoder er det naturligt at spørge, om ikke fejlbedømmelsen snarere beroede på en undervurdering af den nazistiske pressions muligheder. Det hører også med til billedet af hin tids atmosfære, at der var stor ståhej om de blædelske Saar-artikler, mens man ikke mindes nogen reaktion på *de* politiske og moralske uhyrligheder, som i chokerende grad fremgår af et studium af den tids udenrigspolitiske ledere. I de guldne aviser tror man allerede at se aprilmorgenens tyske panserstyrker kaste skygger bagud i tiden. I den store linje var Blædel klar. Dag for dag fulgtes i hans artikler den vej mod katastrofen, som nu er tydelig for det mindste barn. I sammenhæng kan de næsten skrive den krigens forhistorie, som historikerne senere vil anerkende som sand. Men dog var denne den afgørende profetis rigtighed ikke det mest betydningsfulde. Når alt kommer til alt skulle enhver politisk kyndig, der ikke lod sig forlede til at tro på sine egne af statshensyn betingede omskrivninger, kunne se, hvad Tysklands politik sigtede på. Det betydningsfulde var, at Blædel havde mod og vilje til at sige det og skrive det, så det kunne forstås. Det var i de dage ikke så let.

Måske bør fra glemslen fremdrages en episode fra dengang, en konkret illustration til vilkårene for en stor publicists virksomhed i førkrigstidens „frie“ Danmark.

Det var i efteråret 1938 efter hin overenskomst i München, hvor „freden blev reddet“, og Hitlers magt nåede sin hidtil højeste udfoldelse. Mens man andetsteds i dansk presse havde ment at burde prise denne begivenhed som et lykkeligt budskab, havde Blædel straks understreget, hvad det tjekkiske offer betød, dets konsekvenser for Europa, dets advarende råb til Tysklands andre naboer. Han forsøgte nu også at antyde, hvad tilhørerskab til Hitlers rige i det rent menneskelige plan betød for andre folk. I en ledende artikel behandlede han tyskernes besættelse af *de* overvejende tjekkisk befolkede dele af Sudeterland, der ifølge München-overenskomsten først under international kontrol skulle stemme om deres tilhørerskab. De blev imidlertid besat med det samme ligesom de andre egne, der var blevet tvunget til Riget. Det hed til slut:

„Fremdeles oplyser Prag, at 5. zones indlemmelse i Tyskland vil betyde, at 800-850.000 czecker går til Riget.

Deres vilkår bliver ikke lette. Ifølge *Times'* referat oplyste ved underhusets onsdags debat den liberale politiker *Acland*, at han, der lige var kommet flyvende fra Prag, havde set en ung czekisk kvinde med hagekorset indbrændt med gloende jern på brystet, og at en læge havde fortalt ham, at han havde behandlet et 8 måneder gammelt barn, på hvis pande ligeledes et hagekorsmærke var indbrændt.“

Denne – som det nu må forekomme enhver – ganske spagfærdige meddelelse om den nazistiske fremgangsmådes egenart, vakte overordentlig opsigt og fremkaldte fra det tyske gesandtskab en øjeblikkelig, voldsom protest. Den følgende dag kunne man i „Berlingske Tidende“ læse følgende:

„I den ledende artikel i Berlingske Aftenavis for i aftes forekom i en omtale af den czekiske befolkning, der vil overgå til Tyskland, følgende linier (herefter citeredes ovenstående afsnit af lederen). Vi beklager fremkomsten af disse linjer, idet der i beretningen om en i

sig selv lidet troværdig og i hvert fald for os ukontrollabel episode kan indlægges en antydning af, hvorledes den czekiske befolkning som sådan kan ventes at blive behandlet. Formodninger af denne art ligger Berlingske Tidendes ansvarlige ledelse fjernt.“

Således var situationen i Danmark et par år, før de tyske tropper var rykket ind, at et stort dagblad mente offentligt at måtte desavouere sin udenrigspolitiske redaktør, fordi han gennem et citat af en udtalelse i det britiske underhus havde ladet skinne lidt igennem om de nazistiske metoder. Den nuværende generation, der er fortrolig med Belsen og Buchenwalde, gaskamrenes millionofre og Gestapos tortur, vil finde den „i sig selv lidet troværdige episode“ om „behandlingen af den czekiske befolkning som sådan“ lidt trivial i sin ubetydelighed. Det var heller ikke sådan, at man dengang behøvede at svæve i uvidenhed om tingene. De tyske koncentrationslejre havde på det tidspunkt været i virksomhed i fem år, og enhver der ville læse med øjnene og høre med ørerne havde haft rig lejlighed til at få kendskab til forhold, som desværre først skulle overbevise de trægeste, hæderlige sind, da de angelsaksiske hære i foråret 1945 havde kæmpet vejen til helvede fri for de filmskameraer, ingen kan mistænke for at lyve.

Beklagelsen af, at Blædel havde bragt nationens sikkerhed i fare ved nogle år i forvejen at forsøge at give befolkningen en forsigtig antydning om, hvad den selv skulle opleve under nazistisk beskyttelse, var imidlertid ikke det hele. Han måtte ophøre med de storpolitiske oversigter i radioen, der på det tidspunkt havde titusinder af lyttere. Han blev sendt på „ferie“ og rejste til Paris og London, hvor han traf meningsfæller blandt politikere og skribenter og følte sig stimuleret af tegnene på det omsving i vestmagternes holdning, som var begyndt at vise sig umiddelbart efter München. „Tilfældet Blædel“ havde i øvrigt vakt opmærksomhed ude i verden som et nyt vidnesbyrd om Tysklands forøgede magt. I Danmark dementerede man imidlertid, at der var tale om tysk pressio og bekræftede kun derigennem, hvor stærk pressio var blevet. Mens Blædel var borte, skrev „Politiken“:

„En beklagelig episode ved et stort konservativt blad og dette blads holdning efter episoden har givet anledning til en mængde rygter og har skabt en vis urolig bekymring med hensyn til den danske presses frihed. Er den under pres og censur fra tysk side? spørger mange. Rygterne fortæller endog, at den tyske gesandt skal have grebet ind og forlangt afskedigelse af visse pressemænd.

Disse rygter er urigtige. Der foreligger intet om et tysk pres over for danske bladredaktioner. Der foreligger derimod dette ved „Berlingske Tidende“, at en fejlagtigt anlagt udenrigspolitisk linje, der på ingen måde har været til gavn for de nationale interesser, eksploderede i en desperation, som bladet nødvendigvis måtte tage ubetinget afstand fra. Tilfældet redaktør Blædel er beklageligt ... en begavet skribent med et stærkt lyrisk dramatisk temperament har ladet sig rive med og ikke tilstrækkeligt forstået, at udenrigspolitik i disse skæbnesvangre år hverken er lyrik eller dramatik, men nøgtern virkelighed ...“

„Intet om tysk pres“, hed det om det tyske gesandtskabs henvendelse til Berlingske Tidende, „fejlagtigt anlagt udenrigspolitisk linje“ om en konsekvent oplysningsvirksomhed om Hitler-regimets mål, „ikke til gavn for de nationale interesser“ om advarende ord mod ydre og indre farer, og „desperat eksplosion“ hed det om et lille glimt af et indbrændt hagekors; det sidste glimt som den legale danske presse skulle bringe om forbrændingsovnene i det nazistiske krematorium, før befrielseshærene otte år senere havde fjernet det tyske pres. Hvad der var ment med ovenstående linjer var naturligvis heller ikke det, der stod i dem, for det var ord for ord forkert. Der var sket det, at også ytringsfriheden var blevet inddraget blandt storpolitikens midler. Det overordentlig betænkelige var imidlertid, at folk i almindelighed ikke vidste, at den slags ting var skrevet bevidst mod bedre vidende. Og det sørgmodige var, at mange af pressens mænd følte det som forsvarligt, ja undertiden ligefrem som en dyd, at protestere mod folk, for hvem sandhedskravet var suverænt. Overfor omverdenens endnu frie presse havde nazisterne sat højeste forstærker på Bismarcks ord om, at et land må betale de vinduesruder, dets presse slår itu. Og dette farlige postulat blev alment accepteret, skønt

der blandt alle de forklaringer, der er givet på invasionen af Danmark, aldrig har været henvisninger til pressens „fjendtlighed“, så lidt som pressens tilbageholdenhed – hvis *det* er den korrekte betegnelse – forhindrede invasionen. Heller ikke i andre hærtagne lande optræder pressen som krigsårsag. Derimod blev pressen i Sverige fra nazistisk side betegnet som den mest „hadske“ af alle, og dette land blev ikke angrebet. Det bismarckske postulat er en af de farligste trusler mod ytringsfriheden og burde tages op til nærmere undersøgelse, for vi har næppe set det anvendt for sidste gang.

Men i årene før besættelsen blev dette slagord, efterhånden som Tysklands magt voksede, i stigende grad den uskreve lov for det trykte ord i Danmark. Bagved lå den store trussel. Den fortvivlende blindhed i vestmagternes holdning næsten påtvang landet en resigneret politik, hvad vor formelle, nationale suverænitet angik. Og dog var der en kamp at føre. Ja, den blev endnu mere påkrævet, netop fordi den militære kamp måtte forekomme uden mening. Det blev dobbelt nødvendigt at skabe klare begreber, så dog den indre front kunne holde. Det lå i dette land uden for en udenrigspolitisk skribents muligheder at påvirke hændelsernes gang i den store verden, af hvilken også vi var en del. Men hans virkefelt var oplysning om den storpolitik, af hvilken meninger og holdning dengang fortrinsvis dannedes også på den indre politik og kulturlivets områder. Striden om behandlingen af de udenrigspolitiske spørgsmål blev kort og godt identisk med kampen for og imod nazismen. Det var dengang svært nok at føre kampen imod, som Blædel gjorde det. Og i det tilpasningens miljø, som den store presse kom til at tilhøre, fik han at føle, hvor langt man på den tid var ude i frygtagtighed og uforstand. Han mærkede afstand omkring sig i tiden efter den tyskdikterede orlov. Hans ellers kimende telefoner var tavse. Blædel kunne man ikke omgås. Det var ikke så få i Danmark, der dengang troede det „realpolitisk“ klogt at finde sig til rette med „den nye tid“ og talte foragteligt om „den lyriske selvmorder Nic. Blædel“. Men „han førte – for at bruge nogle ord han selv har anvendt på Churchill – år efter år – ledet af de højeste patriotiske motiver, og, efterhånden som tiden

skred, med angst i sit hjerte – det angreb, som mislykkedes, fordi lyrik og magelighed og ukyndighed var stærkere magter.“

Og dog – det hændte også, at der fra ukendte folk kom breve og blomster, og at han ude i landet, ikke mindst der, hvor han havde overbevist med sine store gaver som taler, mærkede, at der bag det officielle Danmark fandtes en udstrakt sympati og tilslutning til hans virksomhed. Og når man i efteråret 1938 på en københavnsk gade kunne komme til at høre en samtale mellem jævne mænd, der optaget drøftede, om Blædel nu også ville vende tilbage fra sin „ferie“ og talte om det som om øjeblikkets vigtigste spørgsmål, så blev det klart, at Danmarks nye problemer var begyndt at dæmre i folkets sind. Hvad var vel denne uro, han havde fremkaldt, andet end den første kim til den rejsning, der skulle komme!

*

Da Nic. Blædel ved besættelsen blev berøvet sit arbejde og sin opgave, forsvandt han også som faktor i striden mellem statsraison og ytringsfrihed. Denne strid ophørte jo overhovedet med at have mening, selv om den snart skulle tage andre former og blive en almen samvittighedskonflikt, hvor hensynet til statens øjeblikkelige krav stod over for moralske, demokratiske og nationale tilskyndelser, og hvor konflikten ikke blot meldte sig for skribenten, men for mænd og kvinder på alle samfundets poster. Det var i sit væsen den samme strid, som Blædel før besættelsen havde kæmpet, fordi han som udenrigspolitisk vagtmand stod på den forreste lyttepost, hvor man først fik føling med fjenden. Han kom først i kamp og faldt blandt de første.

Som afvæbnet skribent blev hans problem nu et rent personligt og menneskeligt. Det var manden, der var slået ud af sin bane og nu skulle søge en ny form for sin daglige tilværelse, i begyndelsen uden mulighed for at søge den inden for sit naturlige felt. Denne omstilling var svær – svær i sig selv, svær i den dystre skumring over landet, som ingen var mere følsom for end han, svær for så levende og aktiv en ånd og også svær, fordi han da stod alene blandt alle andre, som dog havde dagliglivets arbejdsrutine at støtte sig til.

Den, der skriver dette, kom under besættelsen til at stå Blædel

meget nær og havde i tidligere år været en af hans medarbejdere, og både fra samarbejds og venskabs tid bevares i mindet en dyb glæde. Det var i den første periode arbejdsglæden ved en harmonisk kontakt med redaktøren, det blev senere under helt andre forhold oplevelsen af et betydeligt menneske. Udlandskorrespondenten tænker på ham som den inspirerende dirigent, i hvis orkester han arbejdede. Her var den altid flammende interesse for dagens hændelser, som er pressens hjerte, og den sans for at opfange og opfatte dem i sammenhæng, som alene giver pressen mening og berettigelse. Han gav også den, som blot skulle opfange stoffet og afgive den første rapport, en følelse af denne detaljes betydning. Det blev aldrig ligegyldigt. En særlig politisk oplysning eller en kendsgerning, korrespondenten havde overset, fulgtes straks af et brev fra ham, påskønnende eller kritiserende, men altid vidnesbyrd om stræben efter viden om det væsentlige. Han hørte ikke til de pressemænd, der i hændelsernes blandede strøm kun angler efter de bedste underholdende numre til servering ved en daglig varieteforestilling. Avisen var for ham noget højere end det. Og inden for det store dagblads mangfoldighed på godt og ondt følte den, der i nogle år fik lejlighed til at arbejde for ham ude i Europa, at der i alt fald på det udenrigspolitiske felt fandtes en vejledning, en opmuntring og et formål. Hos den unge medarbejder opretholdt han ved sit eksempel troen på ideel stræben i pressens tjeneste. Hans evne både til begejstring og forargelse var en af hans mest stimulerende egenskaber. Allerhelst skulle man her møde ham ude på rejser, når en eller anden af epokens evige kriser fortættede tidens aldrig hvilende spænding. Hvor han befandt sig vel i London eller Paris, i underhuset eller deputeretkammeret eller ved en eller anden international konference – i folkeforbundets korridorer i Genève. Ja, også i Genève. Hans holdning til folkeforbundet var kritisk og illusionsfri, men han elskede dets miljø. Her blev den storpolitikens verden, der var hans, trods alt legemliggjort af delegater, politikere og statsmænd. Her så han og mødte de mænd, der repræsenterede samtidens kræfter og strømninger, klarsynet eller blindheden, luftkastellerne og de praktiske planer. Sammenkomsterne i Genève kunne ikke klare krigens og fredens store problemer, men en clearingcentral for storpolitisk debat blev det dog, både offentligt

og ved private sammenkomster, og blandt pressens repræsentanter var ingen mere levende end Blædel. Han blev aldrig offer for blaserthed eller blot rutinemæssig træthed, men revet med af debatten og problemerne. Mere kølige kolleger kunne vel undertiden finde, at der var ting han tog for dramatisk på. Men var det ikke netop denne spænding i sjælen, som gav ham særpræg som skribent? Det særlige, det for den tid så vigtige ved næsten hver eneste artikel, han skrev, var den suggestive virkning på læseren, som hver gang følte, at også dette spørgsmål, denne bestemte del af sammenhængen var et vigtigt led i kæden, var noget som kunne få de videste konsekvenser og også kunne berøre ham selv. Det var nemlig dramatisk, hvad der skete. Det vedkom os. Det blev dramatisk nok!

Spændingen i sjælen blev ikke dræbt, da tyskerne ved deres indtrængen i Danmark berøvede Blædel alle muligheder for at skrive og tale offentligt. Hans vågenhed og ukuelige trang til at vide, hvad der foregik ude og hjemme var den samme som før, men hvad der hidtil havde været hans virksomheds formål, at oplyse og påvirke opinionen, syntes nu umuliggjort. Han var som en musiker uden instrument. I hans omgivelser forsøgte man at overtale ham til at gå i gang med et arbejde af neutral og afledende art. Der var tale om en pressehistorisk opgave, om at gå i gang med noget helt uden for tiden og tilstanden. Dette var en psykologisk umulighed. Han kunne ikke sætte sig uden for kampen, da den var gået ind i sit voldsomste stadium og også direkte havde inddraget hans eget land. Det tog sin tid, før det blev klart, hvorledes en allerede fra begyndelsen „illegaliseret“ personlighed nu kunne gøre sin indsats, og denne famlende periode blev den sværeste. Men han satte sig straks for at fastholde én ting, at bekæmpe afspærringen og censuren for sit eget vedkommende, fortsat at vide besked.

Fra den tid bevarer man næsten det smukkeste billede af hans kundskabstrang. Hans anspændt lyttende ansigt ved radionyhederne udefra, hans glæde ved hver indsmuglet bog eller avis, hans levende øjne, når den ene eller den anden af os besøgte ham med en mundtlig beretning, denne videbegærlighed blev gradvis midtpunktet i et lille efterretningsvæsen, der oprindeligt ikke havde noget formål uden for sig selv, men senere blev en af de mange kilder, der løb sammen

i en stor bevægelse. Han var den første dansker, London sendte bud efter; man udkastede planer om at hente ham med en u-båd – så kompliceret var, eller syntes på dette tidlige tidspunkt en senere så enkel ting som en „illegal“ udrejse. Han sagde nej af frygt for pressalier over for en datter i det tyskbesatte Paris, men hans overvejelser både den gang og da opfordringen senere blev gentaget, var lange og vanskelige. Han så en vej åbne sig for ham til en betydningsfuld indsats, men han måtte opgive at følge den. Det var også den gang meget svært at bryde hensyn, som man senere med selvfølgelighed så bort fra. Selv da opfordringen senere kom til Christmas Møller, gik der forud for hans endelige beslutning en lang og prøvende tøven. Så indlysende rigtig beslutningen viste sig at være, er det undertiden værd at mindes samtidens vilkår og de hæmninger, den særlige politiske atmosfære i Danmark betød. Heller ikke de første klartseende pionerer kunne helt unddrage sig deres virkninger.

Betydningsløs blev Nic. Blædels tilværelse alligevel ikke, hverken i hjemmet eller det afsondrede kontor, hvor al den viden samledes, som det var muligt at indhente både om krigsudviklingen og om forholdet mellem besættelsesmagten og Danmark. Selv om det var blev umuligt at gøre en større offentlighed delagtig i hans viden og hans domme, så blev hans påvirkning af en snævrere kres så meget mere betydningsfuld. For fra sådanne enkeltpersoner og krese udgik jo i begyndelsen inspirationen til kampens bevidste holdning. Og da tiden kom til den frie, underjordiske presse, var det en selvfølgelig sag, at Blædel var med i starten og skrev de allerførste ledende artikler. Da England havde modstået Tysklands første angreb og kunne lægge grundlaget for offensiven og derfor også begyndte at interessere sig for den danske del af det okkuperede Europa, blev også Blædel en hjælper ved fremskaffelsen af de oplysninger, der kunne være af værdi for den fælles krigsførelse. Da modstandsbevægelsens tidligste konturer blev trukket op og fastere bånd knyttet til London ved faldskærmsfolkenes ankomst, blev han en klog rådgiver bag den lille entusiastiske kres, som gik ind i dette arbejde. Alt dette lå år forud for den 29. august. Hvad der i denne frihedskampens morgendämring blev udført i landet tegner sig uendeligt beskedent ved siden af den indsats, der skulle komme. Men det var af en særlig

art, så vist som det både moralsk og politisk stiller større krav at træde op mod faren, før den i sin mest håndgribelige form er brudt ind i hvermands hus.

Da sommeren 1943 bragte det endelige gennembrud i Danmark, var Blædel allerede en syg mand. Morgen den 29. august oplevede han sin sidste konfrontation med nazismen, da tyskerne mødte op for at arrestere ham og trods familiens voldsomme protester og oplysninger om hans tilstand slæbte ham med sig. Nogle timer efter blev han dog atter ført til sit hjem.

Tre måneder senere døde han.

*

Den bog, der nu udsendes, skrev Blædel i stedet for det værk om sit blads historie, som var tænkt som hans alibi over for besættelsesmagten. Arbejdet med den blev hans faste holdepunkt og hjalp ham i mange depressionsperioder, når krigens afslutning og befrielsen syntes at fortone sig i det fjerne. Det afspændte sindet, når hans sikkerhed syntes truet på grund af en eller anden arrestation inden for den kres af underjordisk arbejdende, han havde forbindelse med. Det gav udløsning for hans virketrang; for det var menneskeligt hans redning, at han i så høj grad og i modsætning til de fleste aktive, modne mænd havde evnen til at skifte vaner og koncentrere opmærksomheden om en virksomhed af mindre hektisk art end den, han havde været vant til.

Det var hans tanke, at denne bog skulle blive af mere bestående art end dagens avisartikler, et dokumentarisk monument over den politiske forhistorie til Hitlers store anslag mod verden. Denne forhistorie er allerede ude i verden blevet behandlet i mange bøger og vil naturligvis blive gjort til genstand for talrige studier i fremtiden. Meget nyt materiale vil også komme frem, som der allerede siden krigen er fremkommet nye oplysninger. Hvad hovedlinien angår, da havde Blædel imidlertid sikkert ret, da han allerede dagen efter stor-krigens udbrud den 4. september 1939 sluttede en ledende artikel: „Den anden verdenskrigs forhistorie rummer næppe mange ukendte momenter. Nogen omvurdering i det væsentlige vil man ikke rigtig

tro på, i alt fald ingen omvurdering, der har sandheden som ledestnor.“

Dette forhindrer ikke, at Blædels fremstilling på flere måder bærer præg af at være skrevet så kort efter de begivenheder, den behandler. Der kan i ordvalget være udtryk, som netop i øjeblikket ikke har samme virkning, som da de blev skrevet, fordi de under krigen næsten er blevet opslidt gennem gentagelse. Og der kan mange steder mærkes en aktuelt betonet brod mod mænd og forhold i samtiden, en vilje til at ville overbevise de vantro og de blinde. Alle disse er jo siden blevet så seende, at de næsten har glemt, at de nogen sinde har været andet.

Men over for fremtiden og den glemsel, som vil lægge sig over menneskene, bliver dette samtidige i skildringen en værdi. For det er vel det, der må være et sådant arbejdes vigtigste mening: appellen til stadig vågenhed over for forbrydelsen på den ene side og på den anden side ukyndigheden i den store politik og dens spil med krigen og freden, tvangen og friheden. Her bliver dette skæbnesvangre spil klarlagt, ikke i lyset af senere afsløringer, som samtiden kunne undskylde sig med at leve i uvidenhed om, men med støtte i kendsgerninger, alment tilgængelige for alle også i de år, da katastrofen nærmede sig.

Og fra den glemsel, som ellers bliver publicistens dagaktuelle arbejde til del, bevares desuden for eftertiden et monument over en af vore ypperste mænd i kampen mod nihilismen, et betydeligt vidnesbyrd om personligheden Nic. Blædel, hans klare stil, hans dramatiske metode og hans brændende holdning til hele denne fornedrelsens epoke i europæisk historie.

Erik Seidenfaden.

København, sommeren 1945.

Nic. Blædel efterlod ved sin død manuskriptet til denne bog som et ikke afsluttet arbejde. Ifølge planen skulle det udover de 30 kapitler have omfattet et kapitel om Winston Churchill og muligvis et om Danmark. Da familien anmodede mig om at forberede udgivelsen blev en tanke om at skrive disse kapitler til hurtigt opgivet. Det ville

være et brud både på Blædels stil og metode, og kapitlerne forekom ikke absolut nødvendige for at give værket en helhed. De to sidste kapitler, om det polske spørgsmål og om Englands nye politik, var kun påbegyndte og er blevet suppleret med afsnit af forfatterens „Storpolitisk Aarbog 1939“, hvor de samme emner er behandlet. De sidste stykker af slutningskapitlet er taget fra en ledende artikel i *Berlingske Tidende* den 4. september 1939. Renskrevet og gennemset af Blædel forelå otte kapitler (kap. 4 og 8–14), mens det øvrige var i kladde. Det har givetvis været et ledende princip at bevare manuskriptet som det forelå, og der er kun foretaget ubetydelige strygninger, væsentligt af gentagelser.

Blædel havde ikke selv givet bogen nogen titel. Den er valgt af udgiveren, der håber den nogenlunde dækker fremstillingens hovedtema.

Nic. Blædels tidligere sekretær, redaktør frk. E. Ryssel var ham også en værdifuld støtte under udarbejdelsen af denne bog. Ved gennemsynet, bearbejdelsen og korrekturen har redaktør Sten Gudme og præsident Holger Andersen beredvilligt stillet deres viden og arbejdskraft til disposition. Familien og udgiveren bringer disse hjælpere en oprigtig tak.

E. S.

KAPITEL 1

HITLER

Den 16. marts 1939, dagen efter Czechoslovakiets anden deling og udslettelse som selvstændig stat, behandlede underhuset i London flådebudgettet. Blandt debattens talere var Duff Cooper, der et halvt år i forvejen som protest mod Chamberlains München-politik var udtrådt af regeringen. Den tidligere marineminister gjorde bl. a. nogle bemærkninger om den tysk-engelske flådeoverenskomst fra 1935 og udtalte da:

„Nu da en trefold mensvoren forræder og edsbryder – *a thrice-perjured traitor and breaker of oaths* – står i spidsen for den tyske stat, mener jeg, at alle overenskomster, han undertegner, ikke er det papir værd, hvorpå de er skrevet. Intet medlem af dette hus kan have nogen anden mening.“

Speakeren greb ikke ind over for denne udtalelse, ingen minister, over hovedet intet medlem gjorde indsigelse. Tysk presse lod derimod forstå, at Duff Coopers ord ville foranledige et diplomatisk efterspil. Reuter meddelte således fra Berlin, at det skridt man ville foretage sig, „antagelig vil få form af en protest og krav om undskyldning.“

Senere hørtes imidlertid intet herom. Først da et par måneder efter krigsudbrudet i 1939 den anden tyske hvidbog udkom, erfarede man, at et diplomatisk skridt virkelig var foretaget efter Duff Coopers tale.

Den 18. marts indfandt den tyske ambassadør, hr. von Dirksen sig hos udenrigsminister lord Halifax for at proteste mod Duff Coopers udtalelser. Ambassadøren opnåede imidlertid ingen beklagelse eller undskyldning og udtrykte „sin forbavselse over, at lord Halifax ikke var i stand til at give mig en tilfredsstillende forklaring.“¹